

III SHO‘BA.
TA‘LIM JARAYONIDA INNOVATSION TEXNALOGIYALAR VA
YOSHLAR DUNYOQARASHI

YOSHLAR BILIMI YUKSALISHIDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA
TEXNOLOGIYALARINING TASIRI

Yaxshilikov J.Ya.

O‘zbekiston Finlandiya pedagogika instituti
Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri
falsafa fanlari doktori, professor.

Abduraimov A.X.

O‘zbekiston Finlandiya pedagogika instituti
Raqamli ta‘lim texnologiyalar markazi boshlig‘i

Annotatsiya

Ushbu maqolamizda, bugungi kunning actual mavzularidan biri bo‘mish fin ta‘lim tizimidagi axborot kommunikatsiyalarining ta‘limda qo‘llanishiga bag‘ishlangan bo‘lib. Unda, yoshlarning bilim olishlarida axborot kommunikatsiya texnologiyalarining tasiri finlandiya ta‘lim tizimi misolida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: fin ta‘lim tizimi, axborot, axborot texnologiyalari, axborot kommunikatsiya, internet, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot vositalari, internetdan foydalanish madaniyati.

Abstract

In this article, one of today’s actual topics is devoted to the educational use of information communications in the Finnish education system. In it, the influence of information and communication technologies on the education of young people is highlighted on the example of the Finnish education system.

Key words: Finnish education system, information, information technologies, information communication, Internet, social networks, mass media, culture of using the Internet.

Hozirgi globallashuv sharoitida yoshlar bilimi yuksalishi va faolligining oshishida axborot kommunikatsiyalarining tasiri ostida yangi tub sifatiy o‘zgarishlar sodir bo‘lmoqda. Bu jarayon ta‘limning rivojlanishiga ham o‘zining tasirini ko‘rsatmoqda natijada turli fan sohalarini o‘zlashtirishga qulayliklarni yuzaga keltirmoqda. Bugungi kunda texnika va texnologiyalarining yangidan-yangi avlodlari yaratilib, bir tomondan aql zakovatining cheksiz ekanligini ko‘rsatsa, ikkinchi tomondan esa uni barcha kishilar o‘zlashtirib olishlari, o‘zning maqsadlari yo‘lida foydalanish borasida bir qator qulayliklarni yaratib bermoqda. Buning mohiyatini bilib olish uchun yoshlar dastavval axborot kommunikatsiya texnologiyalari deb nimalarga aytilishini bilib olish zarur. Chunki fanda turlicha yondashuvlar bor. Bunda axborot

malumotlarni yig‘ish saqlash uzatish bo‘lsa, kommunikatsiya, transport hamda aloqa yo‘llari inshootlardan iborat bo‘lgan, aloqa vositalari turkumi, texnologiya xomashyo va materiallarga tegishli ishlab chiqarish qurollari yordamida ishlov berish yoki qayta ishlash, ularning holati, xossalari va shaklini o‘zgartirishda qo‘llaniladigan usullar (metodlar)majmui hisoblanadi[3;347-bet].

Ushbu atamalarning mazmun mohiyatidan kelib chiqqan holda axborot kommunikatsiya texnologiyalarining quyidagicha ifodalash mumkin. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari deb axborotlarni olish, to‘plash, saqlash, qayta ishlash, o‘zgartirish va uzatish jarayonida qo‘llaniladigan vositalarning holati, xossa va shakillarini o‘zgartirish usullari orqali yangilarni yaratish va ulardan tezkor suratlar bilan foydalanish amalyotiga aytiladi deyishimiz mumkin.

Finlandiya talim tizimida ham xususan maktablarida kompyuter texnologiyalaridan foydalanish yo‘lga qo‘yilishi natijasida yoshlarda kompyuter texnikasi bilan o‘zaro munosabatda bo‘lish ko‘nikmasi shakillanishiga olib kelgan.

Amerikalik pedagog Timoti Uoker Finlandiya maktablarida ishlagan. Uning fikricha Fin maktablarining har bir xona qoidaga binoan bittadan qo‘llaydigan kompyuter unga ulangan xujjatli kamera va ekranli proektor bilan jihozlangan. O‘qituvchilar bu texnikalardan o‘zlari zarur deb hisoblagan vaziyatlarda foydalanishlari shu bilan birgalikda ko‘plab texnologiyalar o‘qituvchini eng muhim narsadan chalg‘itishi mumkinligini, hamda mazkur kitobda takidlanishicha kompyuterlardan me‘yorida foydalanadigan bolalar o‘qishda ulardan doimiy foydalanganlarga qaraganda ancha baland natijalar ko‘rsatishgani ifodalangan.

Yana o‘z fikrini davom ettirib takidlaydiki: “Kompyuterlardan tez-tez foydalanuvchi o‘quvchilar xatto ularning ijtimoiy demografik ko‘rsatkichlarini hisobga olganda ham ancha past natijalarni ko‘rsatishdi”[2;193-bet], deb takidlagan.

Aynan shu kitobda IXTT ta’lim deportamenti direktori Andreas Shlyayherning oqilona fikrini keltirgan. Uning fikricha ilg‘or texnologiyalar bilimlarni egallash imkonini kengaytiruvchi muhim usullardan biri hisoblanishini ushbu texnologiyalarni qo‘llash imkoniyati amalga oshishi uchun pedagoglar har doim tayyor turishi va o‘z vaqtida fan-texnika taraqqiyotining yutuqlarini o‘quv jarayoniga joriy qilishlari lozim deyilgan.

Yuqorida ilgari surilgan fikrda ko‘rinib turibdiki, yuqori texnologiya asosida o‘zgarayotgan jamiyatda ta’lim soxasida faoliyat ko‘rsatayotgan o‘qituvchi o‘quv jarayonida texnologiyalarning ishlash prinsiplarini yaxshi yaxshi o‘zlashtirgan bo‘lishi kerak. Chunki yoritilayotgan mavzular texnika-texnologiyalarni meyorida q‘ollay olsa shundagina dars mazmuni yoshlar ongiga yaxshi singdirishi mumkin.

Darxaqiqat, Timota Uoker yuqoridagi fikrini davom ettirar ekan: “Agar bolalarni nimagadir yaxshiroq o‘rgatmoqchi bo‘lsak, keling texnikadan to‘g‘ri foydalanaylik, unga faqatgina qo‘limizdagi yordamchi vosita sifatida qaraylik undan ortig‘ini emas”[2;195-bet], deb takidlaydi.

Hozir dunyo taraqqiyotini internetsiz tasavvur qilib bo‘lmaydi, sababi dunyoda sodir bo‘layotgan har qanday axborotni bir lahzada olish imkoniyati yuzaga kelgan. Hozirgi kunda ko‘plab oliy ta’lim muassasalari ta’lim sohasida ilmiy aloqalar konferensiyalar, o‘quv jarayonlari qulay bo‘lgan internet orqali amalga oshirilmoqda.

Finlandiya davlatidagi pedagogika instituti internet orqali turli tadbirlar bo'yicha internet orqali samarali xamkorlikni yo'lga qo'ygan. 2010-yilda Finlandiya hukumati internetni inson huquqi deb tan olgan.

Elektr va suv kabi internetni ham fuqarolik huquqi sifatida belgilaydigan uzib qo'yishini yoki haddan tashqari qimmat narxlarni belgilashni taqiqlovchi qonun finlandiyada kuchga kirgan.

Asosiy extiyoj internetga kirishini "Inson huquqi" deb belgilaydigan qonunga binoan hech bir kompaniya yoki sud fuqarolarni internetdan uzib qo'yishi yoki o'chirtirib qo'yishiga qaror qabul qila olmaydi. Boshqacha qilib aytganda "Internet" mamlakatdagi suv elektr energiyasi va toza havo kabi inson extiyojlaridan biriga aylandi, deyilgan.

Umuman olganda internet o'zi nima? Degan savol tug'ilishi tabiiy. Internet inglizcha Internet-to'r, o'rgimchak to'ri degan ma'nolarni anglatadi. Umumjahon tarmog'i degan so'zlardan olingan bo'lib o'zbek tilida umumjahon kompyuter tarmog'i ya'ni butun jaxon bo'yicha tarqalgan va telefon xamda optik tolali liniyalar modemlar va boshqalar bilan o'zaro bog'langan, har qanday axborotni almasha oladigan, katta miqdordagi kompyuterlar majmui degan ma'noni bildiradi.

Bu tarmoq 1972 yilda AQSH mudofaa vazirligining loyixasi asosida vujudga kelgan bo'lib XX asrning buyuk kashfiyotlaridan biri hisoblanadi.

Umuman olganda internet vaqtni va mablag'ni tejashga yordam berishdan tashqari, axborotlarni juda tez uzatish va qabul qilish, kerakli malumotlarni tez izlab toppish, uzog'imizni yaqin qilish, onlayn suhbatlar qurish, dunyo voqealari bilan qisqa fursatlarda xabardor bo'lish kabi ko'plab imkoniyatlarni yaratib beradi. Hozirgi kunda internet tizimining ijtimoiy tarmoqlari keng ommalashib bormoqda[1;51-bet].

Ijtimoiy tarmoqlarning maqsadi internetda o'zaro qiziqishlar yoki faoliyatga ega shaxslar bilan muloqot qurishdan iborat. Foydalanuvchilarning soni bo'yicha hozirda Facebook ijtimoiy tarmog'i 500.000.000 foydalanuvchisi bilan etakchilik qilmoqda. Undan keying o'rinlarda Myspace 255 000 000 foydalanuvchisi, Odnaklassniki 205 000 000 dan ortiq, Twitter 200 000 000 foydalanuvchisi Windows Live Sposes 120 000 000 foydalanuvchi ijtimoiy tarmoqlarni keltirish mumkin.

Shiddat bilan o'zgarayotgan dunyoda hamma narsaning yaxshi va yomoni bo'lganidek bu qulayliklar bilan birga internetdan samarali va maqsadli foydalanuvchilardan tashqari undan vaqtni bekorga o'tkazish, turli ko'ngilochar hamda behayo saytlardan foydalanuvchilar ham ko'payib bormoqda. Buning asosiy sababi internetdan foydalanuvchilarning ayniqsa yoshlarning tizimdan maqsadli foydalanish ko'nikmalari va madaniyatini to'liq shakillanmaganligi deb aytish mumkin.

O'zbekiston Prezidenti SH.M.Mirziyoyev takidlashicha: "Oxirgi yillarda mamlakatimizda katta auditoriyaga ega bo'lgan qariyb 290 ta xususiy va idoraviy internet nashrlari tashkil etildi. Ular boshqa materiallar qatorida eng muhim rasmiy axborotlar normativ-xuquqiy xujjatlarni o'zbek, rus va ingliz tillarida tarqatmoqda.

Eng asosiysi ommaviy axborot vositalari mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli o'zgarish va yangilanish jarayonlarini har tomonlama tahlil qilib joylardagi ijtimoiy muammolar xat'o va kamchiliklarga davlat idoralari va jamoatchilik etiborini qaratayotganini alohida qayd etish lozim.

Yuqorida keltirilgan veb saxifalar tahlili shundan darak beradiki, ayrim salbiy holatlar va kamchiliklar: foydalanuvchilarning ayrimlari o‘z nomlari bilan ro‘yhatdan o‘tkazmasligi, nomaqbul fotosuratlar qo‘yishi; o‘zaro muloqotlarda hurmatsizlik qilish, bemani gaplar yozish, bazi noto‘g‘ri malumotlardan foydalanishi, sahifalar ijtimoiy bo‘lishiga qaramasdan siyosiy muloqotlar o‘rnatishi kabi holatlarning uchrab turishini ko‘rsatmoqda.

Shu bilan bir qatorda katta mliyaviy imkoniyatlarga ega bo‘lgan korxonalar o‘zlarining g‘arazli maqsdlarini amalga oshirish maqsadida o‘zlarining g‘oyaviy dushmanlarini badnom qilish yoki boshqalar ustidan mafkuraviy gegemonlikka erishish uchun o‘zga xalqlarga nisbatan internetdan keng ravishda foydalanmoqda. Hozirgi kunda internetdan foydalanish madaniyatini shakillantirishda milliy mafkuramizni targ‘ib qiluvchi, o‘zligimizni anglatuvchi kuchli g‘oyaviy manaviy marifiy, ilmiy, badiiy, sport, harbiy, vatanparvarlik ruhidagi milliy yo‘nalishlarida milliy axborot resurslarini yaratish va rivojlantirish zamon talabi hisoblanadi.

Demak bu ish biolan faqatgina pedogoglar yoki ota onalar emas, balki mahalla ko‘y tadbirlar hamda bolalar va yoshlarni uyushtirgan “Kamalak”, “Yoshlar ittifoqi” kabi tashkilotlari tomonidan tashkil etilgan ommaviy axborot vositalari, keng jamoatchilik birgalikda shug‘illanishlari lozim. Endilikda yoshlar internetdan foydalanuvchi subektlarning aksariyat qismini tashkil etadi, ularning mafkuraviy ongi unda berilayotgan malumot-axborotlar orqali shakillanib boradi. Bu jarayonni taqiq yo‘li bilan to‘xtatib bo‘lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

12. Grigoriy Petrov. Oq Nilufarlar yurtida. –T.: “Faktor press”nashriyoti, 2021-yil –B.51.
13. Timoti Uoker Finlandiya ta’lim mo‘jizasi. –T.: “Global books”. 2023 yil. –B.193.
14. Yaxshilikov J.Ya., Muhammadiyev N.E.. Milliy g‘oya – taraqqiyot strategiyasi. –T.: O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi “FAN” nashriyoti, 2017 yil. –B.347.
15. Rўzimuroдов, Сирож. "ГЛОБАЛЛАШУВ ДАВРИДА ЁШЛАРНИ СОҒЛОМ ҚИЛИБ ТАРБИЯЛАШДА МАҲАЛЛА ВА ОИЛАНИНГ ТУТГАН ЎРНИ." *Journal of Social Sciences* 1.02 (2022): 55-59.
16. Ro‘zimurodov, Siroj Madatovich. "Jamiyatda sog‘lom turmush tarzini shakllantirishning etnomadaniy, etnoestetik jihatlari". *Amerika ijtimoiy fanlar va ta'lim innovatsiyalari jurnali* 3.05 (2021): 188-194.
17. Джураев, Л. Н. "ИННОВАТСИОННЫЙ ПОДХОД К ПОВЫШЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ МОЛОДЕЖИ." *НАУКА И СОВРЕМЕННОЕ ОБЩЕСТВО: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ*. 2020.
18. Жўраев, Лукмон. "ЁШЛАР ИҚТИСОДИЙ ХУЛҚ-АТВОРИДА ТРАНСФОРМАЦИЯ." *Journal of Social Sciences* 1.02 (2022): 51-55.